

افضالیت امام علی علیه السلام و نتایج کلامی آن

زهرا عطارزاده فدکی

سرشناسه: عطارزاده فدکی، زهرا، ۱۳۶۳ -

عنوان و نام پدیدآور: افضلیت امام علی علیه السلام و نتایج کلامی آن/ زهرا عطارزاده فدکی.

مشخصات نشر: مشهد، نسیم رضوان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۳۰۸ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س م.

شابک: ۱۵۰۰۰۰ ریال، ۶-۰۱-۹۶۰۰۱-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: کتاب حاضر رساله مقطع کارشناسی ارشد نویسنده در دانشگاه فردوسی مشهد است.

موضوع: علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق -- اثبات خلافت

موضوع: علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق -- اثبات خلافت -- احادیث

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۱۷ الف ۵/ع BP۲۲۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۶۵۲۶۴

افضلیت امام علی علیه السلام و نتایج کلامی آن

مؤلف: زهرا عطارزاده فدکی

ویراستار و طراح جلد: مهندس امید اسدزاده

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۴

قطع و تعداد صفحات: قعق، ۳۰۸ صفحه

شماره جلد: ۱

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

ناشر: نسیم رضوان

چاپ و صحافی: نور مشهد

شابک کتاب: ۶-۰۱-۹۶۰۰۱-۶۰۰-۹۷۸

نشانی ناشر:

مشهد، انتشارات نسیم رضوان، کدپستی ۹۱۱۲۵۶/۴۵۳۹۹

تلفن: ۰۹۱۵۵۱۰۰۹۲۶

سایت انتشارات: www.Nasime-Rezvan.ir

مرکز پخش: مشهد - خیابان آزادی، جنب کوچه روشن، مجتمع تجاری یاس،

طبقه منهای یک - کتاب نور، تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۳۱۶۰۳

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

تقدیم به

تقدیم به امیرالمومنین علی علیه السلام که اقیانوس بی ساحل ارزش‌ها، تبلور امامت، عدالت، هدایت، مظلومیت و غربت بی فریاد بود.

تقدیم به دختر نبوت، همسر ولایت، مادر امامت، شکوه الشمس و الضحی، شمیم جنت المأون، کوزه لال عشق، واسطه فیض الهی از عرش تا فرش و محبوبه خدا، حضرت فاطمه الزهرا علیها السلام که شکوه آسمان زادش، ماه و خورشید را به حقارت کشاند. بانویی بهشتی که بهانه خلقت بود و خشنودی خدا در رضایت او و خشم الهی در غضبش؛ ستاره‌ای که نراترین مرد تاریخ را در تارترین شب‌های حاکمیت تحریف یاری کرد، پرده‌نشینی که خازن نش عدالت و مسندنشینی خود و جاهلیت را بی پرده و بی پروا تا فرجام روزگار فریاد زد.

و تقدیم به آخرین حجت و موعود الهی و در برکت آفرینش، حضرت بقیه الله ارواحنا فدا، که زخم خورشید افلاک را با صوع درمان بخش خویش مرهم خواهد نهاد.

تقدیم به روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در پهنه زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم، به او که نمی‌دانم از بزرگی اش بگویم یا مرا یکی سخاوت، سکوت، مهربانی و ...

و به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج و وجودش برایم همه مهر بود.

فهرست

۱۵	 پیشگفتار
۱۹	 مقدمه
فصل اول: تعریف و ملاک افضلیت (۲۳ - ۵۰)	
۲۵	 تعریف افضلیت
۲۵	 الف) افضلیت در لغت و کاربرد قرآنی
۲۷	 ب) افضلیت در اصطلاح
۲۸	 ج) افضلیت نزد اهل سنت
۲۹	 ملاک‌های افضلیت
۲۹	 الف) تقدم در اسلام و ایمان
۳۱	 ب) عصمت
۳۳	 ج) تقوی و زهد
۳۴	 • فرق عصمت و تقوی
۳۵	 د) عدالت
۳۸	 • فرق عدالت و عصمت
۳۹	 هـ) علم
۴۱	 • فرق عصمت و علم
۴۲	 ر) جهاد
۴۴	 ق) محبوبیت نزد پیامبر ﷺ
۴۴	 ف) سخاوت و انفاق

فصل دوم: نظر گروه‌های کلامی در رابطه با افضلیت و خلافت (۵۱-۷۶)

۵۳	 اقوال متکلمان درباره افضلیت
۵۳	 (۱) دیدگاه شیعه امامیه
۵۳	 الف) دلیل عقلی
۵۶	 ب) دلیل نقلی
۵۶	 • افضلیت در قرآن
۵۷	 • افضلیت در روایات
۵۸	 (۲) دیدگاه مازنی
۵۸	 الف) تقدیم اصل بر منضمول
۶۰	 ب) تقدیم مفضل بر فاضل
۶۱	 ج) وجوه تقدیم مفضل
۶۲	 د) نقدها
۶۴	 (۳) دیدگاه اشاعره
۶۵	 • نقد
۶۵	 (۴) بررسی ادله در رد افضلیت
۷۰	 (۵) دیدگاه زیدیه
۷۳	 (۶) دیدگاه مرجئه
۷۴	 (۷) دیدگاه خوارج

فصل سوم: ادله افضلیت خلفاء (۷۷-۱۲۸)

۷۹	 افضلیت ابوبکر
۷۹	 الف) آیه با تقواترین مردم
۸۱	 • نقد
۸۴	 ب) سنت

۸۴	 (۱) حدیث بی نظیر بودن ابوبکر
۸۵	 • نقد
۸۸	 (۲) حدیث ابوبکر دوست پیامبر
۸۹	 • نقد
۹۰	 (۳) حدیث نماز
۹۰	 • نقد
۹۷	 (۴) حدیث طلوع خورشید
۹۸	 • نقد
۹۹	 ادله افضلیت عمر
۹۹	 (۱) حدیث بیوت عمر
۹۹	 • نقد
۱۰۱	 (۲) حدیث قرآن خواندن رای عمر
۱۰۱	 • نقد
۱۰۵	 (۳) حدیث گریز اهریمن از عمر
۱۰۶	 • نقد
۱۰۷	 ادله افضلیت عثمان
۱۰۷	 (۱) حدیث عثمان برادر پیامبر
۱۰۸	 • نقد
۱۰۸	 (۲) حدیث بر حق بودن عثمان
۱۰۹	 • نقد
۱۱۰	 (۳) حدیث حیا
۱۱۱	 • نقد
۱۱۲	 ادله افضلیت سه خلیفه اول
۱۱۲	 (۱) حدیث مهربان‌ترین امت
۱۱۳	 • نقد
۱۱۶	 (۲) حدیث اشباح پنج‌گانه
۱۱۷	 • نقد

۱۲۱	 حدیث اقتدا	(۳)
۱۲۲	 • نقد	
۱۲۴	 حدیث پیران اهل بهشت	(۴)
۱۲۵	 • نقد	
۱۲۵	 حدیث بهترین امت	(۵)
۱۲۶	 • نقد	
۱۲۶	 الاشارات	(۶)
۱۲۷	 • نقد	

فصل چهارم: خدمات خلفا (۱۲۹-۱۹۰)

۱۳۱	 خدمات عمومی سه خلیفه اول	
۱۳۱	 الف) گسترش اسلام در زمان خلفای سه گانه	
۱۳۴	 • نقد	
۱۳۹	 ب) جمع آوری قرآن در زمان خلفا	
۱۴۲	 • نقد	
۱۵۰	 خدمات مختص به ابوبکر	
۱۵۰	 الف) در زمان حیات پیامبر	
۱۵۰	 ۱) مسلمان کردن شخصیت‌های مهم	
۱۵۱	 ۲) آشکار کردن اسلام	
۱۵۸	 ۳) خرید و آزاد کردن بردگان	
۱۵۹	 ۴) حدیث اسرا	
۱۶۳	 ۵) هجرت	
۱۶۹	 ۶) شرکت در کلیه جنگ‌ها	
۱۷۲	 ۷) امیر الحاج	
۱۷۹	 ب) در زمان رحلت پیامبر	
۱۷۹	 ۱) ارسال لشکر اسامه	

۱۸۲	 (۲) احتیاط در قبول روایات
۱۸۲	 (۳) ممانعت از روایت احادیث متضاد
۱۸۳	 (۴) از بین بردن احادیث مشکوک
۱۸۵	 (۵) تقلیل روایت
۱۸۶	 (۶) جلوگیری از شیوع روایات کاذب
۱۸۸	 (۷) پاسخ به خدمات مربوط به روایت

فصل پنجم: دلایل عقلی افضلیت امام علی (ع) (۱۹۱ - ۲۳۴)

۱۹۳	 (۱) تقدم در اسلام و اهل بیت
۱۹۸	 (۲) عصمت علی (ع)
۲۰۴	 (۳) تقوی و زهد
۲۰۶	 (۴) عدالت علی (ع)
۲۱۶	 (۵) علم
۲۲۱	 • اشکالات اهل سنت بر دهیل اعلمت
۲۲۴	 (۶) جهاد و شجاعت
۲۲۸	 (۷) محبوبیت نزد پیامبر (ص)
۲۳۰	 (۸) سخاوت

فصل ششم: دلایل نقلی افضلیت امام علی (ع) (۲۳۵ - ۲۸۶)

۲۳۷	 قرآن
۲۳۸	 (۱) آیه مباحله
۲۴۷	 (۲) آیه مودت
۲۴۹	 (۳) آیه تطهیر
۲۵۲	 (۴) آیه ولایت
۲۶۶	 (۵) آیات سوره دهر

۲۷۲	 سنت
۲۷۲	 (۱) حدیث ثقلین
۲۷۴	 (۲) حدیث پرندۀ (طیر)
۲۷۷	 (۳) حدیث منزلت
۲۷۸	 (۴) حدیث خیبر
۲۸۱	 (۵) حدیث غدیر
۲۸۷	 کتابنامه

پیش‌نشار

حمد و ستایش مخصوص خداوندی است که حمد را سرآغاز کتابش و باعث گسترش بخشش و فضلش و دلیل بر نعم و عظمتش قرار داده است. درود و سلام بی پایان بر شریف ترین بندگان و کامل ترین سفیران او حضرت محمد مصطفی و بر خاندان پاک او باد، به ویژه بر آخرین یادگار آن‌ها و باقیمانده حجت‌های الهی حضرت حجت بن الحسن ارواحنا فداء. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمایند:

«من الله علیه بمعرفة اهل بيتي و لا يتهم، فقد جمع الله له الخير كله؛
«کسی که خدا بر او منت گذاشته و معرفت روایت اهل بیت من را به
او عنایت کند تمام خوبی‌ها را برای او جمع کرده است».

خداوند متعال معرفت اهل بیت پیامبر را ابتداء و انهاء اعمال قرار داده است. به این معنا که محبت و معرفت ائمه عليهم السلام نسبت به اعمال؛ مانند نسبت روح به کالبد و جسم است. چرا که نماز، روزه، زکات و اعمال عبادی دیگر اسان فرع بر مسایل اعتقادی و اصولی است. به این جهت که اگر اعتقادات انسان صحیح باشد سایر اعمال او نیز به تبع صح اعتقادات صحیح می‌باشند. از این رو اثبات افضلیت

امیرالمؤمنین علی (ع) گامی در جهت رسیدن به این معرفت است. اگر چه که باید گفت: یا ابا الحسن! یا امیرالمؤمنین! روحی لثراب مقدمک الفداء!

کتاب فضل تو را آب بحر کافی نیست

که تر کنی سرانگشت و صفحه بشماری

مگر نه آنی که گفتی: «ینحدر عنی السیل و لایرقی الی الطیر»^۱ و فرمودی: «لو کشف الغطاء ما ازلت یقیناً»^۲ مگر ابن عباس درباره‌ات زبان نگشود و نگفت: «فضایل علی به سی هزار زبرک تر است تا سه هزار»^۳ مگر درباره سخت نگفتند: «دون کلام الخالق و نه ق کلام المخلوق».

هیچ کس را یارای بیافزای تو نیست! بهتر خاموش شدن و پرچم عجز و ناتوانی را برافراشتن است؛ رنی چرکنی با جوشش درونی نسبت به عظیم العظماء؛ و چه توان کرد با ذوق و شوق و سرور و شربت به این خجسته خصال!

نوشتاری که پیش روی شماست، بهانه‌ای بود برای بنده سراپا تقصیر، تا به منظور به انجام رسانیدن رساله مقطع کارشناسی ارشد با کمک و التفات اساتید مجربی همچون دکتر علیرضا کهنسال و دکتر مرتضی شاهرودی در دانشگاه فردوسی دست به قلم ببرم و افضلیت امام علی (ع) را با دلائل عقلی و نقلی بیان کرده و با نفی دلائل افضلیت خلفاء که اهل سنت به آن قائل‌اند؛ امامت امیرالمؤمنین علی (ع) را اثبات نمایم. تا همگان از آثار پربرکت باب علم بهره‌مند شوند تا شاید ذخیره‌ای برای آخرت‌م باشد. با انجام این رسالت فکر می‌کنم قطره‌ای از دریای فضایل حضرت

۱. سید رضی، نهج البلاغه، خطبه ۳، ص ۴۳.

۲. مجلسی، محمدباقر، ج ۱ ص ۲۰۹.

۳. همان، ج ۴۰، ص ۴۹.

علی علیه السلام را درک کرده‌ام و همین باعث شد تا هرچه بیشتر درباره امیرالمؤمنین بدانم. از خوانندگان محترم و خانواده بزرگ نویسندگان عذر می‌خواهم و از خداوند متعال طلب مغفرت دارم؛ زیرا زیبنده است که شایسته‌ترین افراد و روان‌ترین قلم‌ها در این راه گام بردارند و فکر می‌کنم که این جسارت بنده نابخشودنی باشد. به امید آن روز که حلقه ولایت امیرالمؤمنین علی علیه السلام بر گوش عالمیان بدرخشد و این چراغ هدایت، راه تاریک زندگی‌مان را روشن کند.

مقدمه

یکی از ویژگی‌های اساسی امام که مورد اختلاف مسلمانان واقع شده، بایستگی برتر بودن امام از سایر افراد امت است. شیعه‌ی امامیه و برخی از علمای اهل سنت، افضلیت را از سرانجام امام می‌دانند و در مقابل، دیگر علمای اهل سنت و جماعت بسیاری از معتزلیان و سوانح و زیدیه چنین شرطی را برای امامت قائل نشده‌اند و تقدیم مفضول بر فاضل را جایز می‌دانند.

افضلیت امام علیه السلام دایره‌ی گسترده‌ای دارد که هم شامل کمالات دنیوی و فضایل ظاهری؛ هم در بردارنده‌ی سعادت و تعالی معنوی است. در مباحث امامت؛ گاه سخن از نصوص یا اشاراتی است که به امامت امیرالمؤمنین علیه السلام دلالت دارند. در این مباحث، به رغم آن که هم خود واضح هستند و هم علمای شیعه زیادت ایضاح کرده‌اند، باز هم ممکن است کسی گمان کند که اهل سنت به ویژه امامان آنها راه به حقیقت نبرده‌اند و امر بر ایشان پوشیده مانده است.

و از آنجایی که شناخت حقیقت و پیمودن راه سعادت هدف هر انسان آگاه است. آنان که مسلمان‌اند و به حقانیت اسلام، ایمان دارند در تلاش‌اند تا در پرتو فرقه ناجیه راه سعادت را بیمایند. زیرا می‌دانند باطل همواره با چهره‌ای حق‌نما، ره‌پویان حیران را هدف تیر فریب خود قرار می‌دهد. پس باید هشیار بود و با یاری عقل سلیم و

شرع مسلم به جستجوی حقیقت پرداخت. دقت در چگونگی برخورد قرآن کریم، سنت نبوی، رفتار مسلمانان با اهل بیت پیامبر که نقشی محوری و سرنوشت‌ساز در تاریخ اسلام دارند، می‌تواند آغاز خوبی باشد. هدف اصلی از بیان و نقل فضائل همه معصومین خصوصاً امیرالمؤمنین علی (ع) ایجاد معرفت نسبت به آن‌هاست. معرفت سبب محبت است و این معرفت، جهت اطاعت و پیروی از آن بزرگواران است. این فاسقه اصلی بیان این فضائل از سوی پیامبر (ص) و امامان دین (ع) درباره علی (ع) این است که ما عارف به حق او شویم و در سایه این معرفت به محبت برسیم و پس از عمل و اخلاق و زندگی به آنان اقتدا کنیم و در نهایت یک انسان تربیت شده قرآنی باشیم.

با نگاه دقیق به این مطالب مرزهای تشیع و تسنن به طور روشن جدا می‌شود و همچنین در جهت ارشاد کسانی از اهل سنت که آگاه نیستند و برخی از شیعیان که گمان می‌کنند که دیگران در قبال ایشان سائلی داشتند کمک کننده می‌باشد. در اکثر کتب کلامی شیعه بحث افضلیت امام به عنوان یکی از شرایط امام ذکر شده است مانند: احقاق الحق و ازهاق الباطل، العین امام ساسی، تلخیص الشافی، تفضیل امیرالمؤمنین و....

در برخی از کتب کلامی اهل سنت این مطلب را تفصیل داده‌اند مانند: المغنی فی أبواب التوحید والعدل، اصول الایمان،... و برخی کتب کلامی اهل سنت افضلیت را شرط در امامت نمی‌دانند مانند: شرح مواقف، شرح مقاصد و... این نوشتار با بهره گرفتن از منابع دست اول شیعه و سنی شامل پیشگفتار، مقدمه و شش فصل می‌باشد.

در فصل نخست؛ ضمن تعاریف لغوی و اصطلاحی افضل در نزد شیعه و سنی؛ به ملاک‌های افضلیت از نظر عقل سلیم و نقل پرداخته شده است.

در فصل دوم؛ نظر گروه‌های کلامی در رابطه با افضلیت و امامت بیان شده است.

در فصل سوم؛ به پاسخ‌ها و دفاع‌های اهل سنت پرداخته شده است. آن‌ها برای تقویت این حرف از آیات قرآن برای اثبات افضلیت خلفای خویش استفاده نموده‌اند.

فصل چهارم؛ به بیان خدمات خلفاء به عنوان یکی از اموری که دال بر افضلیت سه شیعه این می‌باشد پرداخته است.

در فصل پنجم؛ ادله عقلی افضلیت امام علی علیه السلام با توجه به ملاک‌هایی که در فصل نخست به عنوان ملاک افضلیت آورده‌ایم؛ بیان شده است.

در فصل ششم؛ به اثبات فضل امام علی علیه السلام با استناد به آیات و روایات پرداخته شده است.

حاصل فصول آن است که ادله‌ای که اهل سنت بر افضلیت خلفاء خویش (ابوبکر، عمر و عثمان) آورده‌اند، اولاً ضعیف بوده و از نظر عقل سلیم قابل پذیرش نبوده و ثانیاً با ادله‌ای که شیعه بر افضلیت امیرالمؤمنین علی علیه السلام آورده؛ قابل مقایسه نیست. بر این اساس این تحقیق آشکارترین دلایل اثبات امامت را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. دست‌کم می‌توان گفت که هدف نویسنده این بود، است. اما آنچه در عمل محقق شده در عرصه داوری خواننده است.